Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаран

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 АПРЕЛЬ 14
Хабарай дунда (туулай) һарын 23
СРЕДА
Гарагай 4
№ 69 (18683)
газетын сэн: захилай—50 мүн., Хэлсээтэ сэн

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советтэ

ӨЛӨДХӨЛӨЙ ХҮДӨЛМӘРИ ТҮЛӨГ ДУНДАА

...республикын профсоюзнай советэй, эмхи...дай хүтэ бэрилгэ...бэлдалтатай зуб...ай Республикын ...дэй Советтэ бо...

...нүүдэй Советэй ...Б. Б. Саганов ...хэлэхэдэ, рес...сооли мүнөө үеэн ...сэгнэлтэ үгөөд, ...ын 70 жилэй ойн ...урдахи бэлэдхэ...абуулганууд дэ...нүүдэй Советэй ...ын орлогшо Г. Н. ...үгэ хэлэхэдэ, тон ...мэн гэхэдэ, һайн...эдхэлдэ мүнгөн ду...эжэ онсо тэмдэг...

...ЭНЭ ...НЮТАГ...

Янцзы мүрэ...дог Хитайдай ...хүдөөгэй 4500 ...һуугшад өдө ...ехэ программ...халба. Сайны...шал) гэжэ ...гын үедэ эдэ...да абтахаар ...на. Нэгэ ...зон нютагжа...хико; ондоо ...нэ буусанну...дэнь, гүрэн ...нитальта һоо...лиард шахуу...дамнуулан ...

Янцзы мүрэ...дөлхэй дэ...гэхэ гү, али ...тэй ...ааш...хадань, айла...рынь ...ын ...шинжэлэлгэ...

АФРИК...ШУ...

Бельгийн ...Реньер Конго...оон болотор Б...байхадань, Р...даг рудада ...ааладгүй ...бэзэ даанги ...хүүлээршье ...улеед ажалла...дөршье гараха...үлөжэ гэжэ ...тэй болоно, бэ...ла тэрэ тутаг...хэбэриднэ ...байгаа. Ехэ...конголез гэжэ...гас шубуудые...эхилбэ. Ан...хүдөлөөд, һүг...руу зөөжэ ...танил талань...жэ, фермыень...рөөгөөрнь ехэ...Тиихэлэ ферм...шын. 50 шуб...дажа байгаа б...энэ үедэ эдэ...хабтар ехэ ...даг болоһон ...

Тэрэнэй ферм...хон Солзор со...нөө тэндэнь ...150 тутас ...байлгагдадаг...Ус-уе болоо...тусхай агентр...буудые худалд...руун Европ...моледоор ...Пенсионерэй ...гэрэгэхэ гэжэ...дөөрэ ...рэг болоторо...раа гэжэ ...дагладаг гэ...

(Элдэб һонин...

...ЭЛЭЙ ...ЭЛЭЙ ...ЭЛЭЙ

АПК: ажалай эмхидхэл ба экономико

I. ХАЙШАА ОШОЖО ЯБАНАБИБДИ?

Мүнөө үргэн ёхэ Россин газар нютагуудта, тэрэ тоодо манай Буряад орондошье, хүдөө ажахы, иланганя таряан болон мал ажал эрхилэлгэ ямар байдалда оронхойб гэжэ булта мэдэнэбди. Энээнэй гол шалтагаануудшье эли ааб даа.

Гэхэтэй хамта түбэй, мүн республикыншье газетэнүүдые уншахада, телевизор харахада, энэ тохёолдоһон байдалда нэн түрүүн хамтын ажал—колхоз, совхозууд зөмэтэй, хубисхалай урда тээ хүдөөгэй таряашад оронойнгоо хүн зоние хүсэд тэжээгээд байһан гэнэншүүгээр хэлэдэг эрдэмтэд олон болонхой. Тиимэһээ газар дайдые хүнүүдтэ түргэн хуу хубаажа үгөөд, үмсэлөөд байгаа һаа, эдихэ юумэн элбэг болошохо, газар таряалангые эршэмтэй аргаар эрхилхэмнай гэжэ оролдоһоной, минеральна үтэгжүүлгэ оруулһанай хэрэггүй гэхэ мэтэ һанамжануудшье хэлэгдэдэг.

Эгээл энээн дээрэһээ мүнөө манай республикын зарим ажахынууд газараа һайнаар элдүүрилхэ, үтэгжүүлхээ болёод, бэлэн мүрыень хараад, шэнинсэ, обеос гэхэ мэтэ ургамалнуудай тарилгые бага-багаар хороожо эхилээ. Тиигэжэ өхэнхи таряалангаа бэлшээриин газар болгохо һэдэлгэ хэгдэдэг болонхой. Нүгөө зарим газарта һүүлэй үедэ ашаг үрэ ехэтэй промышленна аргаар гахай, шубуу үсхэбэрилгые өгтолон үгы хэхэ тухайшье хөөрэлдөөн гарана.

Эдэ мэтээр лэ хамтын ажалые, яажашье һаань, усадхаха, орондонь хаа хаанагүй үмсын, таряашадай ажахынуудые эмхидхэхэ, газарые хүдалдаанай болгохо ябуулга нэтэрүүгээр бэелүүлэгдэжэ байна.

Нигэжэ хэлэхэдээ, бидэ хүдөөдэ таряашадай (фермерскэ), үмсын хубини ажахынууд байха ёһогүй гэнэгүйбди. Тээд колхоз, совхозуудые зорюута хашажа, хабшажа, үгы болгохо гээшэмнай хэр зүб бэ? Үнэндөө бодото байдалые һайн мэдэхын тула хубисхалай болохоо урда Буряад ороной хүдөө ажахы үнэхөөрөө ямар байгаа юм гэжэ тодорхойлхо шухала.

Энээнийе бодото жэшээ, бариимта, тоонуудаар гэршэлэн харуулхын тула манай Буряад орондо 1913 онһоо хойшо 1990 он болотор газар таряалаг эрхилэлгэ ямар байгааб гэжэ энэ таблица дээрэһээ хаража болоно.

Хэмжээниинь		1913 ондо	1928 ондо	1940 ондо	1986—1990 он.
Тарилгын газар	мянган гектар	191,6	209,1	418,4	786
Ороохо таряан	—«—	185,1	193,1	365,2	383
Гектар бүрнин ургаса	центнерээр	5,4	7,2	8,1	14,1
Бүхыдөө абтаһан таряан	мянган тонноор	100,4	138,4	295,7	536
Үбһэ тэжээл	—«—	—	—	735,0	759,2
Шэмэтэ тэжээл	—«—	—	—	2,7	839,7

Эндэһээ харахада, хубисхалай урда тээ ороохо таряан элбэгээр абтадаг байгаа гэдэгнай ямаршье үндэһэ бариимтагүй байна. Гадна таряалангай ургаса урдынхиһаа 3—4 дахин ехэ болоно ха юм. Иланганя газарта минеральна үтэгжүүлгэ оруулха, нютагжуулагдаһан һайн селекциин эрхим сортын үрэһөөр тариха, эрдэм ухаанай үндэһэ бариимтатай севооборот нэбтэрүүлхэ, бага ургаса үгэдэг ургамалнуудай орондо тогтууритай һайн ургаса үгэдэг, үнэтэй ороохотой ургамал—шэнинсэ таридаг болохо гэхэ мэтэ онол аргануудай үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болоһоной ашаар ороохо таряанай гектар бүхэнэй ургаса эрид дээшэлүүлэгдэж бшуу.

Харин мүнөө болохоодо, энээнийе буруушаажа, шэнинсэ дэмы ехээр таридаг байгаабди, тэрэнийе эрид хороохо, орондонь малай тэжээл болюхоор обёос, ешмээн, хара таряа ехээр таридаг болоё гэһэн уряае зүб гэхээр бэшэл даа. Обёос, ешмээн малай тэжээл болохо талаараа шэмэтэй һайн белогоор яһала элбэг. Гэбэшье ургасаараа шэнинсээ яашье хүрэхэгүй. Жэшээлхэдэ, 1986—1990 онуудта республика соо таряалангай гектар бүрнһоо 16,6 центнер шэнинсын абтахада, обёос ешмээн хөёр гектарай 12,8—11,7 центнер ургаса үгөө юм. Тиихэдэ хара таряанай ургаса бүришье бага, гектарай миил 8,7 центнертэ хүрөө һэн.

Нигээд ерэхэдээ бэлэн мүрыень хараад, шэнинсын орондо хара таряа, ешмээн тариһан дээрэ гэдэгнай буруул байна. Хэрбээ газар таряалангаа өгтолон һалгааха гээгүй һаа, тарилгын газарай хубаарилга (структура), элдэб ургамалнуудые һэлгүүлэн тариха, газар амаруулха (севооборот) гэхэ мэтые, республикын нютаг бүхэнэй байгаалиин, сагай уларилай эрхэ байдалые хараада абажа, табигдаһан гуримые тоохоёо болёо, хаяа һаамнай, эсэстээ юундэ хүргэхэб гэжэ ойлгохол ёһотойбди.

Хахалагдаһан газарнай айхабтар ехэ болошонхой, тэрэнийе эрид хороохо, тарилгын газарые бага болгохо хэрэгтэй гэжэ хүдөө ажахын асуудалаар болоһон суглаан, зүблөөнүүд дээрэ зариман дурадхана. Мүнөө республика соо байһан 970 мянган гектар таряалангые 600 мянган гектараар хороохо хэрэгтэй гэжэ нэгэ эрдэмтэн дурадхана. Энэнь хэр зүб гэшэб? Таряанай газарые нимэ ехээр хороогоо һаамнай, мүнөөшье дуталдажа байһан ороохо талханай зүйл, адууһа малда эдюулхэ сенаж, силос гэхэ мэтэ оройдоо хаанашье хүргэхээ болихол. Орондонь ондоо ямар тэжээл малдаа эдюулхэбибди.

Нүгөө талаараа хэдэн зуу мянган гектар газараа хахалхаяа болижо, ороохо таряа, малай тэжээлэй ургамалшье тарихаяа болёод, орхижорхёо һаамнай, тэрэ газар хайшан гэхэб? Минии хооһон хэбтэхэ гү? Хэрбээ энээнийе залуур болгожо, ногоо тарихын тула хаанаһаа ногооной үрэһэ абахабибди? Хайшан гээд тэрэнийе малда гэшхүүлэнгүй байхаб? Эдэ бүгэдэдэ тодо хариу үгыл даа.

Юрэдөөл, хэдэн зуу мянган гектар газарые элдүүрилхэ, тарилга хэхээ болёод орхижорхёо һаа, хохидол болохоһоо ондоо ямаршье аша үрэ үгэхэгүй. Тиигэнхаар, анхандаа буруугаар хахалагдаһан, мүнөө һалхинда үлеэгдэжэ муудаһан, шара эльһэн болошоһон зарим таряаланглые тарилгын газарһаа гаргаад, заримандань хүрьһэ хамгаалха гурим хэрэглээд байгаа һаа, ороохо, тарла, малай тэжээл үйлэдбэрилгые бага болгонгүй гараха арга бии. Казахстанда хэдэн миллион гектар тиимэ таряалангые хамгаалжа шадаа ха юм.

Минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ тухай. Байгал далайн оршон тойронние хамгаалха, байгаалиие аршалха зорилготойгоор газарта минеральна үтэгжүүлгэ болон химиин бусад зүйлнүүдые хэрэглэхээ өгтолон болихо гэһэн уряа гаранхай тээшэ ааб даа.

Тээд манай Буряад орондо минеральна үтэгжүүлгэ тиимэл һаа аймшагтай ехээр хэрэглэгдэнэ гээшэ гү? Үгы ааб даа. Хэрбээ урда жэлнүүдтэ айхабтар үргэн ехэ СССР гүрэндэ гектар бүхэндэ дунда зэргээр 120 килограмм минеральна үтэгжүүлгын оруулагдадаг байхада, жаахан Голландида гектар газарта аяар 800 килограмм тиимэ үтэгжүүлгэ хэрэглэгдэнэ бшуу. Харин манай Буряад Республикада таряалан, сабшалангай гектар бүхэндэ ороһоол 30—40 килограмм минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдана. Энээнһээ ехые оруулха арга боломжомнайшьегүй, хэрэгныншье үгы.

Эгээл тиимэһээ минеральна үтэгжүүлгэ газар дайдыемнай, байгаалиинемнай бузарлана гэжэ шаг шууяа татаха гээшэ үндэһэ бариимтагүй болоно. Тиигээдшье газараа үтэгжүүлэнгүйгөөр ягаад ехэ таряа, тэжээл абахабибди? Жэшээнь, таряалангай гектар бүридэ дунда зэргээр ядахын сагта 80—90 килограмм минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад байгаа һаа, жэлдээ 100—120 мянган тонно таряа, 150—180 мянган тонно малай тэжээл нэмэжэ абаха арга биш ха юм. Гансашье минеральна үтэгжүүлгэ бэшэ, наг шэбхэ газарта ехээр оруулдаг болоходо яанаб!

Бодомжотой зүбоор, нарин нягтаар хэрэглээ-һаа, үтэгжүүлгын хоро хүргэхэ юумэнь бага, харин аша үрэнь тон ехэ байхал даа. Сэхынень хэлэхэдэ, промышленна предприятинууд, гэр байрын ажахынууд хүдөөгэйхиһөө хэдэн дахин ехээр газар дайда, уһа, агаар бузарлана ха юм. Тээд завод, фабрикануудые зогсоохо эрилтэ табигданагүй бшуу. Тиимэһээ хүдөө ажахы эрхилэлгэ байгаалиг хамгаалгада харша гэдэгнай дан дэбэргэнэн хэрэг болоно бэшэ гү?

Юрэдөө, газар таряалангаа шэнэ гуримаар эрхилдэг болоё гэжэ уряалагшад урагшань бэшэ, гэдэргэнь, аяар жараад-далаад жэлэй саада тээхи, модон анзаһаар газар хахалдаг, ямаршье агротехникэ, түрүү технологи тээшые мэдэхэгүй байһан саг руу маниие дуудана. Энэмнай хүдөө ажахые дорой-толгоһоо, бэрхэтэй байдалһаа гаргаха зам бэшэ, харин бүрил хүшэр хүндэ байдалда, мухардалгада оруулха зам ха юм.

В. ОСИПОВ,
РСФСР-эй болон Буряад Республикын габьяата агроном, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат,
Ц. ГАЛДАНОВ,
Буряад Республикын габьяата экономист, экономикын эрдэмэй кандидат.

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

Зураглал

ЖАРГАЛАНТЫН ХОНИШОН ЖАРГАЛТАЙ ЯБ

Хабаран үедэ хонишон бүхэндэ хагсуухан саг хүрэжэ ерэдэг. Үнөө тиимэһээ эхэ хонидой отара даажа абаһан хүндэ бүришье ехэ ажалтай, харюусалгатай байдагынь баһал эли ааб даа. Юуб гэхэдэ, хонидой түл абаха хаһа, хонишодто ёһотойл жэлэйнь үйлэдбэрилгэ эхиннинь болодог ха юм.

Ямараар хурьгадаа абанаш, тэдэнээ хэр зэргээр гарза хоролтогүйгөөр өөдэнь болгонош, али зэргэ тобир таргаһаар хүхэ ногоон дээрэ гарганаш — одоол өнөөнһөө хонишон хүнэй дүй дүршэлнь, арга шадабаринь тобойжо гарадаг байна бшуу.

Энэл талаараа Баргажанай районой Баян-Голой Амараан нютагай юрын хонишон Бубеев Владимир Гунсэреновичһүүлшын жэлнүүдтэ бултанай дундаһаа шалгаржа гарадаг болонхой. Тэрэ оорынгөө гэр бүлэтээ хамта эхэ хонидой отарые даажа абаһаар аяар арбадахи жэлээ боложо байна. Тэрэнэй үбэл, зунгүй ажаһуудаг, бүмбэр сагаан хонидоо үдэр, һүнигүй манадаг тала дайдань жаргал буянгаар билтарһан, жаргалаа юундэ дүүрэн эдлэжэ һууха аргагүй хүн гээшэбиб? Жэлэй дүрбэн сагта нүүдэл хэжэ, жаахан үхибүүдээ, гэр бүлээ дэмыдэ зобоожо ябаха болоно гээшэ гүб? Ган гасууршье жэлнүүд намда даб дээрэ даншье аймшагтай бэшэ—хажуугаарни Харалигай дүүрэн уһатай ханааб татагданхай ха юм. Ядахын сагта үри хүүгэдтээ хартаабха элбэгээр ургуулжа, үлэн хооһон ябуулхагүйб даа. Гансал эндэ шадажал ажалаа хэхэ ёһотой болоноб. Түрэл колхозни намдаа найдажа, хүбүүн бэсыемни хүндэлжэ, хонидой отара даалгаа ха юм. Жаргаланта нютагтаа жаргални олдохол ёһотой, —гэжэ тэрэ ходо шэбшэжэ ябаа бшуу.

Үнэхөөрөошье, Владимир Гунсэреновичын гэр бүлэнь эндэ ерэжэ түбхинэһөөр, яһала урагшатай, ажалдаа амжалтатай, урма баяртай, амгалан тэнюун ажаһууна гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хэдэн жэлэй туршада түрэл колхозоо «зуутанай» тоодо зохид һуурина өөлжэ, зүблөөн-суглаан бүхэндэ хабаадалсажа, зугаатайшье, баяртайшье, бэлэг сэлэгтэйшье бусажа ерэдэг болоо. Олон жэлэй туршада бригадаань үгтэнэн нооһоной түсэб үлүүлэн дүүргэгдэхэдээ, олзо оржэжы, абадаа сэхыень хэлээд, мүнөө бригадын хурьгашан болонхой, яһала ажалтатай хүдэлжэ ябана. Манай эндэ ерэнэн үдэр Александр хурьгадаа хуухүүлжэ, ехэл тухашаруу, шуран бэрхээр ажаллажа байгаа бэлэй.

Мүнөө В. Г. Бубеевэй отарада 386 толгой эмэ зуһаг, түрүүшынхээ түлэг дундаа түллэжэ байна. Эндэ абтаһан 260 хурьгад тобир өөдэргэнөөр, садхаан элүүрээр томо болгогдоно.

Александртай хамта тэрэнэй эжынь Сэсег Бошигтуевна, үнөө тинхэдэ нагаса эгашэнь Галина Бошигтуевна гэгшэд хурьгадые абалсажа, бригададань ехэхэн туһаламжа үзүүлнэ. Хажуу тээһээнь харахада, Владимир Гунсэреновичын гэр бүлэдэ үнэхөөрөошье «бүдүүн» хүдэлмэришэн бии болоно, ёһотойл эхэ, эсэгынгээ найдамтай тулгань болохо байһандань батаар этигэхээр, найдахаар байгаа һэн.

— Түрүүшынхиеэ хурьгалжа байбашье, эмэ зуһагуудная яһала һүтэйгөөр түрэжэ, хурьгадаа садхаажа яданагүй. Мүнөө жэлдэ үбһэнпье, таряа талханайшье зүйлнүүд яһала хүрэхөөр манда бии. Эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа, ногоон дээрэ таргажа шадаха аабзабди гэжэ һанагшаб. Ажалжа, үнөө тинхэдэ нагаса эгашэнь Галина Бошигтуевна гэгшэд хурьгадые абалсажа, бригададань ехэхэн туһаламжа үзүүлнэ. Хажуу тээһээнь харахада, Владимир Гунсэреновичын гэр бүлэдэ үнэхөөрөошье «бүдүүн» хүдэлмэришэн бии болоно, ёһотойл эхэ, эсэгынгээ найдамтай тулгань болохо байһандань батаар этигэхээр, найдахаар байгаа һэн.

— Түрүүшынхиеэ хурьгалжа байбашье, эмэ зуһагуудная яһала һүтэйгөөр түрэжэ, хурьгадаа садхаажа яданагүй. Мүнөө жэлдэ үбһэнпье, таряа талханайшье зүйлнүүд яһала хүрэхөөр манда бии. Эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа, ногоон дээрэ таргажа шадаха аабзабди гэжэ һанагшаб. Ажалтай, абадаа сэхыень хэлээд, мүнөө бригадын хурьгашан болонхой, яһала ажалтатай хүдэлжэ ябана. Манай эндэ ерэнэн үдэр Александр хурьгадаа хуухүүлжэ, ехэл тухашаруу, шуран бэрхээр ажаллажа байгаа бэлэй.

Мүнөө В. Г. Бубеевэй отарада 386 толгой эмэ зуһаг, түрүүшынхээ түлэг дундаа түллэжэ байна. Эндэ абтаһан 260 хурьгад тобир өөдэргэнөөр, садхаан элүүрээр томо болгогдоно.

Александртай хамта тэрэнэй эжынь Сэсег Бошигтуевна гэгшэд хурьгадые абалсажа, бригададань ехэхэн туһаламжа үзүүлнэ. Хажуу тээһээнь харахада, Владимир Гунсэреновичын гэр бүлэдэ үнэхөөрөошье «бүдүүн» хүдэлмэришэн бии болоно, ёһотойл эхэ, эсэгынгээ найдамтай тулгань болохо байһандань батаар этигэхээр, найдахаар байгаа һэн.

— Аяар арбан гурбатай болобоб. Агтын нюлоошье баринжа, ажалай хүсэндэ хүрэжэ ябанаб. Ажал хэхэмни. Аба, эжы тандаа, аха дүүнэртээшье туһатай байхаб. Намайе бү хоригты. Аркадий Гайдар миниие наһанда аяар полкын командир ябаа ха юм. 400 толгой хонидые би морёор юундэ манажа шадахагүй хүн гээшэбиб?— гэжэ Александр Гунсэреновичын гэр бүлэнь эндэ ерэжэ түбхинэһөөр, яһала урагшатай, ажалдаа амжалтатай, урма баяртай, амгалан тэнюун ажаһууна гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хэдэн жэлэй туршада түрэл колхозоо «зуутанай» тоодо зохид һуурина өөлжэ, зүблөөн-суглаан бүхэндэ хабаадалсажа, зугаатайшье, баяртайшье, бэлэг сэлэгтэйшье бусажа ерэдэг болоо. Олон жэлэй туршада бригадаань үгтэнэн нооһоной түсэб үлүүлэн дүүргэгдэхэдээ, олзо оржэжы, абадаа сэхыень хэлээд, мүнөө бригадын хурьгашан болонхой, яһала ажалтатай хүдэлжэ ябана. Манай эндэ ерэнэн үдэр Александр хурьгадаа хуухүүлжэ, ехэл тухашаруу, шуран бэрхээр ажаллажа байгаа бэлэй.

Мүнөө В. Г. Бубеевэй отарада 386 толгой эмэ зуһаг, түрүүшынхээ түлэг дундаа түллэжэ байна. Эндэ абтаһан 260 хурьгад тобир өөдэргэнөөр, садхаан элүүрээр томо болгогдоно.

Александртай хамта тэрэнэй эжынь Сэсег Бошигтуевна гэгшэд хурьгадые абалсажа, бригададань ехэхэн туһаламжа үзүүлнэ. Хажуу тээһээнь харахада, Владимир Гунсэреновичын гэр бүлэдэ үнэхөөрөошье «бүдүүн» хүдэлмэришэн бии болоно, ёһотойл эхэ, эсэгынгээ найдамтай тулгань болохо байһандань батаар этигэхээр, найдахаар байгаа һэн.

— Түрүүшынхиеэ хурьгалжа байбашье, эмэ зуһагуудная яһала һүтэйгөөр түрэжэ, хурьгадаа садхаажа яданагүй. Мүнөө жэлдэ үбһэнпье, таряа талханайшье зүйлнүүд яһала хүрэхөөр манда бии. Эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа, ногоон дээрэ таргажа шадаха аабзабди гэжэ һанагшаб. Ажал

АЖАЛАА ХЭЭД ЛЭ БАЙБАЛ...

Үнгэрһэн жэлдэ манай Зэдын комбинадай Холтоһоной уурхайн коллектив оло дахин шахардуу байдалда ороод абаа. Нёдондо жэлэй эхиннһээ зайн гал ходо таһалдажа байгаа, энээнһээ боложо 18 үдэр горнягууд ажалайнгаа халаанда гараха аргагүй байгаа. Хэрбээ бидэ суббото, амаралтын үдэрнүүдтэ ажалдаа гараха график бэлдэжэ, үдэрэйнгөө ажалые һүнинн халаанда болгожо, ажалаа эмхидхээгүй һаа, түсэбоо дүүргэжэ шадахагүй һэмди.

1992 ондо һараһаа үлүү болзор соо һүнинн халаанда ажаллаабди. Һүнинн халаанда ажаллахада, үдэрынь хүдэлһэнһөө ондоол ха юм даа. Ялагааш һаа, һүниндөө ажалай бүтээсэ үдэрэйхиһөө бага байдаг. Тиигээдшье үглөөнэй халаанай ажалай эрхэ байдал муу болоно. Тэнэлэгын хүдэлмэри һүнинн 4 саг 30 минутаһаа үглөөнэй 6 саг 30 минута хүрэтэр үргэлжэлнэ. Халаанай һүүлдэ хөёр часай туршада агаар сэбэрлэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ үглөөнэй халаан ажалаа нэгэ саг хойно эхилнэ.

Тэһэлэгын ажалай үедэ, халаануудай хоорондын забһарлалда зайн галай унтаршахада, ехэл аюултай үе тохёолдоно. Эндэ элдэб аюул ушаржа болоно. Хорёод тэһэлэгшэдэй хүн бүкэнинь юунэй хүлеэжэ байһые мэдэхэ аргагүй. Ажалаа дүүргээд, дээшээ гараха үедэнь зайн галай унтаршабал, гол компрессор, нэрюусүүлгын түхеэрэлгэнүүд зогсожо, хорото газ газар доро дүүрэжэ болохо ха юм. Тэһэлэгын лэ үедэ зайн гал бү унтарһай гэжэ бурхандаа зальбаржа ябагдана даа. Нэгэтэ бүри тэсэжэ ядаад, Улаан-Удэ хонходожо, эльшэ хүсэнэй, талаар диспетчертэ байдалаа ойлгуулһанай, тэрэ дары зайн гал үгөөдхёо һомнай, ондоо диспетчер бидэнние дуулахашье дурагүй байгаа һэн.

Июль соо салин хүлһыемнай удаан үгөөгүй ушарһаа хэдэн участогуудай халаанууд 3 үдэр ажалдаа гараагүй. Энэ ушараар бидэ 2863 тонно нүүрһэ дутуу абааб.

Бидэнтэй адли һалбарнуудай предприятинуудайхида орходоо, салимнай һураггүй бага. Энээнһээ боложо, нёдондо 127 хүн ажалһаа гараһан (эдэнэй 60-аадынь дүй дүршэлтэйнүүд) байна. Тиигэжэ бидэ ажалшадые һургажа гаргаһан, мүнгэ танга гаргашалһан аад. эдэнтээ хасахаса баатай болоноби. Тэдэнмай салин хүлһэ һайтай газарта ошожо, ажалда ороно. Зарим тээ нүүрһэшэдэй 50—90 мянган түхэриг күрэтэр салинтай байхадань, манай шахтернууд дунда зэргээр 7—8 мянгые абажа байгаа.

Дээрэ дурсагдаһан бэрхэшээлнүүдэй ушарбашье, 1992 ониие манай коллектив һайн дүнгүүдтэйгээр түгэсхөө. Гол дүн болохо металл абалгые—103,1 процент дүүргээбди.

Бэдэрэлгын хүдэлмэрийн участогайхид хадын бэрхэтэй газарта «Западная» гэһэн шэнэ штольни 70 метр үргэлжэлүүлээ. Авари тухай ажалшадта түргэн зуура мэдээсэхын тула Свердловскын институтдай хамта СУБР гэһэн түхеэрэлгэ нэбтэрүүлээбди. Олон пунктнуудаар алмалта хээбди.

Эдэ бүгэдэ коллективэй ажал, оролдолгоһоол болоо. Иланганя Н. В. Силаковой нэгэдахи, В. Д. Архиповай хөёрдохи, Е. П. Волковой, Н. А. Сергеевэй бэдэрэлгын хүдэлмэрийн участогуудай, Н. Д. Доржиевай, проходческо, М. С. Сокольниковой, Н. А. Цыбеновэй, А. А. Назимовай сэбэрлэлтэй, Ц. Д. Дансаруновай, С. Ш. Парпаевай, А. А. Бердниковэй 4 проходческо бригада эндэ шалгараа.

Жэлэй туршада заһабарилгашадай бригада ехэ һайнаар хүдэлжэ гараа. Тус коллективые дүй дүршэлтэй мастер В. А. Штырев хүшэ, ушаржа болоно. Хорёод тэһэлэгшэдэй хүн бүкэнинь юунэй хүлеэжэ байһые мэдэхэ аргагүй. Ажалаа дүүргээд, дээшээ гараха үедэнь зайн галай унтаршабал, гол компрессор, нэрюусүүлгын түхеэрэлгэнүүд зогсожо, хорото газ газар доро дүүрэжэ болохо ха юм. Тэһэлэгын лэ үедэ зайн гал бү унтарһай гэжэ бурхандаа зальбаржа ябагдана даа. Нэгэтэ бүри тэсэжэ ядаад, Улаан-Удэ хонходожо, эльшэ хүсэнэй, талаар диспетчертэ байдалаа ойлгуулһанай, тэрэ дары зайн гал үгөөдхёо һомнай, ондоо диспетчер бидэнние дуулахашье дурагүй байгаа һэн.

Июль соо салин хүлһыемнай удаан үгөөгүй ушарһаа хэдэн участогуудай халаанууд 3 үдэр ажалдаа гараагүй. Энэ ушараар бидэ 2863 тонно нүүрһэ дутуу абааб.

Бидэнтэй адли һалбарнуудай предприятинуудайхида орходоо, салимнай һураггүй бага. Энээнһээ боложо, нёдондо 127 хүн ажалһаа гараһан (эдэнэй 60-аадынь дүй дүршэлтэйнүүд) байна. Тиигэжэ бидэ ажалшадые һургажа гаргаһан, мүнгэ танга гаргашалһан аад. эдэнтээ хасахаса баатай болоноби. Тэдэнмай салин хүлһэ һайтай газарта ошожо, ажалда ороно. Зарим тээ нүүрһэшэдэй 50—90 мянган түхэриг күрэтэр салинтай байхадань, манай шахтернууд дунда зэргээр 7—8 мянгые абажа байгаа.

Дээрэ дурсагдаһан бэрхэшээлнүүдэй ушарбашье, 1992 ониие манай коллектив һайн дүнгүүдтэйгээр түгэсхөө. Гол дүн болохо металл абалгые—103,1 процент дүүргээбди.

Бэдэрэлгын хүдэлмэрийн участогайхид хадын бэрхэтэй газарта «Западная» гэһэн шэнэ штольни 70 метр үргэлжэлүүлээ. Авари тухай ажалшадта түргэн зуура мэдээсэхын тула Свердловскын институтдай хамта СУБР гэһэн түхеэрэлгэ нэбтэрүүлээбди. Олон пунктнуудаар алмалта хээбди.

Эдэ бүгэдэ коллективэй ажал, оролдолгоһоол болоо. Иланганя Н. В. Силаковой нэгэдахи, В. Д. Архиповай хөёрдохи, Е. П. Волковой, Н. А. Сергеевэй бэдэрэлгын хүдэлмэрийн участогуудай, Н. Д. Доржиевай, проходческо, М. С. Сокольниковой, Н. А. Цыбеновэй, А. А. Назимовай сэбэрлэлтэй, Ц. Д. Дансаруновай, С. Ш. Парпаевай, А. А. Бердниковэй 4 проходческо бригада эндэ шалгараа.

Жэлэй туршада заһабарилгашадай бригада ехэ һайнаар хүдэлжэ гараа. Тус коллективые дүй дүршэлтэй мастер В. А. Штырев хүшэ, ушаржа болоно. Хорёод тэһэлэгшэдэй хүн бүкэнинь юунэй хүлеэжэ байһые мэдэхэ аргагүй. Ажалаа дүүргээд, дээшээ гараха үедэнь зайн галай унтаршабал, гол компрессор, нэрюусүүлгын түхеэрэлгэнүүд зогсожо, хорото газ газар доро дүүрэжэ болохо ха юм. Тэһэлэгын лэ үедэ зайн гал бү унтарһай гэжэ бурхандаа зальбаржа ябагдана даа. Нэгэтэ бүри тэсэжэ ядаад, Улаан-Удэ хонходожо, эльшэ хүсэнэй, талаар диспетчертэ байдалаа ойлгуулһанай, тэрэ дары зайн гал үгөөдхёо һомнай, ондоо диспетчер бидэнние дуулахашье дурагүй байгаа һэн.

Июль соо салин хүлһыемнай удаан үгөөгүй ушарһаа хэдэн участогуудай халаанууд 3 үдэр ажалдаа гараагүй. Энэ ушараар бидэ 2863 тонно нүүрһэ дутуу абааб.

Бидэнтэй адли һалбарнуудай предприятинуудайхида орходоо, салимнай һураггүй бага. Энээнһээ боложо, нёдондо 127 хүн ажалһаа гараһан (эдэнэй 60-аадынь дүй дүршэлтэйнүүд) байна. Тиигэжэ бидэ ажалшадые һургажа гаргаһан, мүнгэ танга гаргашалһан аад. эдэнтээ хасахаса баатай болоноби. Тэдэнмай салин хүлһэ һайтай газарта ошожо, ажалда ороно. Зарим тээ нүүрһэшэдэй 50—

МЭДЭЛДЭНЬ ҮГТӨӨ

Арадай депутадуудай Түнхэнэй районо Соведэй байша оной январиин 22-то болоһон сесси дээрэ аймагай колхоз, совхозуудай мэдэлэй ой тайга Гүрэнэй байгаалиин национальна паркын мэдэлдэ дамжуулан үгэхэ шиидхэбэри абтаһан байна. Аймагай колхоз, совхозууд өөһэдынгөө мэдэлэй ой дамжуулха зүбшоолоо үгэһэн юм. Эдэ шиидхэбэринүүдтэ үндэһэлэн Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй тусхай тогтоол баталан абтаа.

Нигэжэ Түнхэнэй районой колхоз, совхозуудай мэдэлэй 46883 гектарта оршоһон ой тайга паркын мэдэлдэ үгтөө. Россин Федерацийн Министрнүүдэй Соведэй 1991 ондо абаһан тогтоолой ёһоор тус парк байгуулагдаа һэн. Паркын захиргаан энэ тайга өөрынгөө мэдэлдэ оруулжа, саашадаа тэрэнийе ашаглахадаа, ехэ гаргашануудые хэхэ болоно. Тиимэһээ тус тогтоол соо эдэ гаргашануудые һомолхоор Россин Федерацийн ой модоной ажахын федеральна албан-һаа мүнгэ өөри абаха асуудалые шиидхэхээр паркын хүтэлбэрилэгшэд уялгалагдаа.

Манай корр.

МИТИНГ ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

УЛААН-ҮДЭ. Буряад Республикын нинслэл хоёродо юрэ бусын митинг үнгэргэгдэбэ. Шэнэ квартирануудай түлхюурнүүдые абаһан «Теплоприбор» заводой 160 ажалшадай баяр баясхалгые хубаалдахын тулада хотын хэдэн эуугаад ажаһуугшад олон дабхар шэнэ гэрэй дэргэдэ сугларае һэн. Шэлжэн оролгын үедэ бэрхэшээлнүүдэй үзэгдэжэ байгаашье һаань, заводой социально-экономическа хүгжэлтын программые хаһаагүй юм һэн. Тиин гэр байра барилга энэ программын таһаршагүй хубинь болодог гээшэ. Мэргэжэл түгэс худэлмэришэдоо алдахагүйн тулада дэлгүүрэй харилсаануудта оролготой холбоотой бэрхэшээлнүүдэнэ үзэгдэжэ байна. Тэдэнние арилгаха гэжэ ажалшадай түлхюурнүүдэй хэмжээ 300 хүн эзэлжээндэ байна. Бидэ хэршье хүшэр сагай ерэ-эн һаа, худэлмэришэн бүхэнөө байратай болгохые оролдохобди, — гээд заводой директор А. Н. Жильцов хэлэбэ.

Заводой слесарь В. С. Ламкин хөөрэхэдээ:

— Би 1968 оноо хойшо заводто худэлиэб. Тэрэл сагнаа хойшо байрын эзэлжээндэ байнаб. Харин апрелиин 1-дэ байрыгаа түлхюур абахаа ЖЭУ ерэ гэхэдэнь, мүнөөхидэ апрелиин 1-нэй шог зугаа гэжэ һанаб. Зүгөөр түлхюур барюулхадань, зүүдэлжэ байһандал байгаа, — гэжэ хөөрэбэ.

— Би байра абаха гэжэ 18 жэл хүлеэгээб. Зобохо, тулиные һайсал үзөөб. Харин мүнөө хөёр квартиратай байра абаһан гэхэдээ, дабажа гараһан бэрхэшээлнүүдиин тэрэ дорөо мартагдашаха юм, — гээд инженер Е. С. Туманова баяраар халиһан нюдээ нюужа ядаһан энеэнэ.

Нигэжэ апрелиин дулаахан нэгэ үдэр «Теплоприбор» заводой худэлмэришэдтэ ёһото баяр асараал даа.

В. ВОЛЬСКИЙ.

СҮЛӨӨТЭ ЭКОНОМИЧЕСКА ЗОНО

Үбэлдөөшье дэлхэйн бүхы булан тохойһоо бизнесменүүд Находко руу тэгүүлдэг юм. Эндэ предприяти байгуулжа, магазин, ресторан, офис нээжэ, гостиница барижа гү, али үйлэдбэридэ мүнгэеэ оруулжа болохо гү гэһэн асуудалнууд тэдэнние һонирхуулна. Россин политическэ ба экономическа байдалай тогтуургүй байһые түргэн ойлгобошье, олзын хэрэг эрхилэгшэд Находкодо түбхинэхэ дуратай. Мүнөөдэрэй байдалаар хитадууд түрүү зэргэдэ ябана. Сүлөөтэ экономическа зонодо тэдэ хамтын 40 гаран предприяти нээгээ. Ороидоо хэдэхэн хүнэй ажалладаг үнгэтэ дүрэ зураг буулгадаг эмхиһээ эхилээд, 10 дабхар гостиницын байшан барилга хүрэтэр тэдэнэр ажал ябуулгаяа дэлгэрүүлэнхэй. Энэ зундаа бүхы хүдэлмэриеэ түгэсхэжэ, намартаа гостиница болон ресторануудые үүдээ сэлихэ болоно.

Юрэнхыдөө Находкодо хамтын 200 гаран предприяти тоологдоно. Японой, США-гай, Гонконгын, Корейн Республикын, Германиин, Великобританиин, Норвегиин, Испаниин, КНДР-эй, Израиليин, Латвиин, Вьетнамай болон бусад гушаад ороной бизнесменүүд эндэ хамтынгаа предприяти нээнхэй.

Хитадуудай шударгы бэрхэ [illegible]ье, сүлөөтэ экономическа «Находка» зоно Корейн Республикын дунда зэргын хэмжээнэй фирмэнүүдтэй харилсаа һаа, дээрэ гэжэ тоолоно. Находкодо Корейн технополис барилга тухай хэлсээндэ Корейн Республикын Президент байһан Ро Дэ У болон Россин Президент Борис Ельцин гараа табиһан байна. Энэ хэрэгтэ 300 гектар газар таһалжа үттэнхэй. Технополисой байшангуудта 150 гаран Корейн фирмэнүүд түбхинэхэ юм. Тэдэнэй предприятинуудта Россин болон бусад ороноуудай 10 мянга гаран хүн ажаллаха. Тэдэнэр нэхэмэл хубсаһа, гутал, электроника, хүдөө ажахын элдэб машинануудые бүтээн гаргаха, загаһа болбосоруулан буйлуулха болон бусад ажал хэхэ юм. Бэлэн продукцийн 70 процентнь гадаадын үрэнүүдтэ эльгээгдэхэ, бусадынь Россин хүн зондо үлэхэ байна. Жэлэй туршада 1 миллиард гаран американ долларой продукци бүтээн гаргагдаха болоно. Технополисые байгуулга элдэб эсын документнүүдые бэлэдхэлгэһээ болон шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдһээ захалаа һэн. Хахад жэлэй туршада энэ ажал ябуулагдаха. Һүүлээрнь харгынуудые татажа захалха юм. Уһаар ба электрын эльшэ хүсөөр хангалтые Россин тала хүсэд шид

Эрдэм һуралсалай шэнэ шатада

...РАГШАД: «УРЛАЛНАЙ УРМАТАЙЛ ДАА»

...ннай нэһэ-рын мал адуулагшадтай, хоннюдтой.

Тамара Павловна эдэ бүгэдые ехэл ульһа залгатайгаар хөөрэнэ. Тиигэншьегүй яахаб. Олон һургуулинуудай хартаабха, овощ сохэр тарижа, столовонуудаа бэе дээрээ даажа. абаһаниишь хэндэшье һайшаагдахал.

Арадай депутадуудай аймагай Совет, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд газарай реформо бэелүүлхэ талаар комитедтэй зүбшэн, һургуулинуудта, һургуулисадуудта тодорхой газар саг үргэлжын хэрэглэмжэдэ дамжуулха гэжэ шиидхэһэн байна.

Олоной үзэмжэдэ эдээ дэлгээжэ байһан хүүгэдтэй, хүтэлбэрилэгшэдтэйнь хөөрэлдэбэбди. Доодо-Торини һургуулиин дэргэдэхи «Ромашка» ателье гансашье аймаг соотоо бэшэ, бүри хоолуур суутай болонхой юм. Табан жэлэй саана албанай хэрэгээр иишэ ябахадаа, һургуулиин директор Ф. В. Грыдинтэй, ажалай багша Л. Н. Чупышеватай хөөрэлдэжэ, хүүгэдэй бүтээлнүүдые хаража, баясаһанаа мартаагүйб. Мүнөөшье Лидия Николаевна нөөхил соготой, абьяастай зандаа, ехэл дуратайгаар бидэнэртэй хөөрэлдэнэ.

— Лидия Николаевна, ажалдатнай тэрэ гэнээр ямар шэнэ юумэн биш болооб?

— Хүн зонине ажаһуудалай талаар хангадаг комбинадһаа эсхэгшье урижа ажалда абаабди. Үйлэдбэриин һуралсалай мастераар Валентина Романовна Батясова хүдэлхөөр ороо. Һурагшадта ажалайнь түлөө салин хүлһэн түлэнэбди. Хүбэн хүнжэл, матрацуудые, элдэб хубсаһа хунар, тапочка-гутал гэхэ мэтые оёдог юм.

Улаан-Удын гадар трикотаж хубсаһанай фабрика манда үйлэдбэриигөө үлэгдэлнүүдые эльгээнэ. Энэ талаар фабрикын директор А. Д. Тармаевтай хэлсээ баталанхайбди. Анхандаа энэ предприяти конзаводой шефүүд байһан, харилсаамнай тэрэл үеһөө үргэлжэлнэ.

— Һурагшадта дунда эргээр хэды мүнгэн түлэгдэнэ гээшэб?

— Нэгэ мянганһаа гарантуу. Саашадаа дээшэлүүлхэ юм аабзабди. Шэнэ аргануудай нэгэн гэхэдэ, нютагай зоной захилаар пекарнидаа элдэб амтатай зүйлнүүдые бариһабди. Һурагшад Надежда Андреева, Надежда Кострикова, Наталья Щербакова гэгшэдые мэгтамаар даа.

Мастерскойемнай Анатолий Григорьевич Чупышев даадаг юм. Гуша гаран жэлдэ хүдэлнэ.

— Олзо оршю тухай хэды үгэ хэлыт?

— Һургуулиин дэргэдэхи магазинмай эд бараасемнай худалдахадаа абтаһан мүнгэнэй 30 процентые бидэндэ дамжуулдаг. Энээнэз бидэ өөнэдынгөө дураар хубаарылнабди: түүхэй эд, салин хүлһэн, конкурсуудай дүнгөөр шангууд гэхэ мэтэдэ. Гэбэшье эгээл ехэ баярнай олзо бэшэ, харин басагад, хүбүүдэй бидэнэрэйнгээ һургаал, заабаряар ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлээ һаань, тон урмашалтай гээшэ. Жэшээлбэл. Лиля Гилязова мүнөө Доодо-Тагилда оёдолшон болохоор һуралсал гарана. Татьяна Мельникова мүн лэ тиишэ зорихо хүсэлэнтэй.

Нимэ хөөрэлдөөнэй удаа эдир урашуулай выставкэ-ярмаг захаһаань ябажа харабди. Булагай һургуулиинхидай энэ талаар ажал ябуулгаяа һая эхилһэншье һаа, багшанар И. М. Трофимов, А. Н. Нөкипелов гэгшэдэй хүтэлбэри дорё арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараа гаргаха бага предприятиин эмхидхэгдэжэ үрдинэжиинь гайхалтай. Энэ үдэр эдэ урашуулнай 50 мянган түхэригэй кухниин гарнитур, 15 мянгата оро, стол, һандали, гарай дурасхаалта элдэб бэлэгүүдые худалдаанда асарһан байна. Бүтээлнүүдынь хуу шанар һайнтай, дэлгүүрэй сэнгүүдһээ доогуур сэнтэй.

Белоозерскын дунда һургуулиин түлөөлэгшэд хониной арһаар оёдоһон нэхы хүнжэл, хүүрнэгүүдые, нэхэһэн хубсаһа асараа. Эндэжи бага предприятида хүдэлэгшэд арһа элдэдэг, зэрсэг эрьюулдаг хүгшэдые урижа, шадабариень хэлэй абаһан байна. Энэ хэрэгтэ багшанар М. В. Куриловагай, А. В. Филипповэй хубита ехэ.

— Үү-е, яагаа зохидхон халаадуу, самсануу гээшэб. Абаад лэ үмдэһэйб гахээр. Анханай ширпотреб бэшэл даа. Үхибүүд оёо гэжэ һанахада, жэгтэйл байна.—гэлдэжэ байгаад хоёр һаһажаал эхэнэрэй дуугаралдахые дуулаад дүтэлхэдэм, Петропавловскын 2-дохи һургуулиин һурагшадай бүтээлнүүдые гоёшоохон байба. Хямда сэнтэй эхэнэрэй зунай костюмые нэгэниинь саг дары худалдан абаба.

— Үлгэдөөд байһан энэ хубсаһаяа бултыень худалдахатнай гээшэ гү?— гэжэ продукцияа дэлгээд байһан эдир оёдолшод Юлия Григорьевада, Лена Побоковада хандаһамни, энэ эдэйнгээ заримыень лэ худалдаһабди гэбэ. Урлахада урматайл байна гэлдэнэ.

Дээдэ-Торини һургуулиин ажалай багша Т. Н. Цыбикова нигэжэ хөөрэбэ:

— Интернадайнгаа бишыхан нэгэ таһалга соо ажалай хэшэлнүүдэй булан хоёр жэлэй саана түхеэрээ һэмди. Оёдолой 5 машинатайбди. Оёдолшо С. С. Зоригтуева, нэхэгшэ Т. Л. Балтатарова уригдаад, эсхэлгээр, оёлгоор хэшэлнүүдые үнгэргэнэ. Татьяна Лубсановна хибэс нэхэдэг. Юрэнхыдоо, Дээдэ-Торидо уран гартай эхэнэрнүүд яһала олон. Тиимэһээ һургагшад дуталданатүй. Һургуулиин директор С. Л. Данзанова саг үргэлжэ туһалдаг юм.

Хүүгэд түлөөһэ мүнгээ абахадаа, хэды баярладаг гээшэб. Продукциин худалдаанһаа абтаһан олзын зарим хубинь һургуулида үлөөгдэдэг. Гэхэһээ гадна һурагшадые эдеэ хоол амтатайгаар бэлдэжэ һурганабди. Торт, вафли, буряадай заншалта эдеэ хоол бэлдэдэг, гэртахинээ баярлуулдаг болонхой. Наһан соогоо ходо хэрэглэжэ ябаха шадабаритай болохо гээшэ дэмбэрэлтэйл бшуу.

Республикын Эрдэм һуралсалай министерствын ахамад мэргэжэлтэ Б. Д. Тушиноватай уулзахадамнай, нигэжэ хөөрэбэ:

— Хүүгэдэй уран бүтээлэй Бүхэроссийн выставкэ-ярмагые уттуулан энэ хэмжээ ябуулга үнгэргэнэбди. Гансал Захааминай, Түнхэнэй аймагуудай түлөөлэгшэд хабаадахагүйбди гэжэ арсаа. Имагтал худөөгэй үхибүүд алишье талаараа дүршэлтэй, яажа анхаралгүй, һанаа амар байдаг юм тэжэ голхормоор.

Нёдондо Нижний-Новгородто болоһон нимэ ярмагта манай республикын уран бүтээлшэд шалгараа һэн. Хойто-Байгалай Чилчигирэй, Киндигирэй һургуулинуудай һурагшад арһаар урлаһан гоёолто шэмэглэлнүүдэйнгээ түлөө тусхай Дипломуудта хүртөө бэлэй.

Мүнөө эрхим экспонадуудые эндэһээ шэлэн абажа, республиканска выставкэ-ярмагта зууршалхамнай.

Түгэсхэлдэнь аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо В. Б. Михайловай үгэ дурдая:

— Зэдын аймагай айл бүхэн шахуу хүүгэдэй бүтээл магазинуудһаа худалдан абадаг ёһотой. Хүн зоной дуратайгаар абадагынь һайшаалтайл гээшэ.

Һургуулинуудай урашуулда мүнөө эгээл бэрхэтэй юумэн гэхэдэ, түүхэй эд—бүд, нооһон, модон гэхэ мэтэ, оньһон хэрэгсэлнүүд дуталдана. Гэхэ зуура нимэ выставкэнүүднай жэл бүри баян, эд бараанай шанар бүри һайн болоно. Продукциин түхэл янзань олошороо. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, энэ хүдэлмэрээ зогсоонгүй, жэл бүри һайжаруулаа, мүлеэ һаа, байнбайн юрэл һайшаамаар бэшэ, гайхамаар дүнгүүдые туйламаар гэжэ эли ха юм.

Урматай үреэл үтэнүүд лэ!

Г. ДАШЕЕВА,
манай тусхай корр.
Зэдын аймаг.

Багшын булан

ХЭН? ЮУН?

(ЛИТЕРАТУРААР ҮНГЭРГЭГДЭХЭ НААДАНУУД)

...ланов «Саран-Хү-...сэгээ, хүнэгүүд-...голондо татагда-...гарашаһан басаг...

...Хухы, ...ангай, малай бэе. ...ь. ...ангуудай мя-...

...Улай. ...ааг асуудал: Ан ...ааг, ...ахижа аладаг ...

...Хужар, ...ааг асуудал: Ан-...ааг ...ааг морин-...ааг абдаг арһан ту-...

...Сумаа. ...ааг: Хулгайгаар ...ааг ...ааг ...ааг юун гэ-...

...Ороолон. ...ааг (альтернатива). ...ааг, геолог, Дол-...

...Мэргэн. ...ааг Мэргэнэй түрэ-...ааг ...ааг шубуун юу-...ааг ...ааг байгааб?

...Булжамуурхан. ...ааг ...ааг абганар аша-...ааг ...ааг хара абгайда-...ааг ...ааг хэн гэжэ ...

...Эрын эрхим. ...ааг ...ааг хара абгайн мо-...

...Алаг соохор ...ааг асуудал: Ягша ...ааг Аламжа Мэргэн-...ааг ...ааг ...ааг

Соёлой һонин

ЧИМИТ ЦЫДЕНДАМБАЕВАЙ 75 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

Буряадаймнай элитэ ехэ уран зохёолшо Чимит Цыдендамбаевай 75 жэлэй ой эдэ үдэрнүүдтэ үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ байна. Алдарта уран зохёолшын зохёохы ажабайдалай зам тухай, тэрэнэй бэшэнэн зохёолнуудаар багшанарай дээдэ һургуулиин, багшанарай училищиин оюутад, буряад интернат һургуулиин болоод хүдөө нютагуудай һургуулинуудай һурагшад семинар, хөөрэлдөөнүүдые, уран зохёолой үдэшэнүүдые үнгэргэнэ.

Табан жэлэй саана Чимит Цыдендамбаевай 70 жэлэй ой мүн лэ үргэнөөр тэмдэглэгдээ бэлэй. Зунай һайхан саг нэн даа. Уран зохёолшын тоонто Загарайн аймагай Тарбагатай нютагта зунай найртай зохилдуулан тэрэ ехэ баяр боложо, нютагай зон, хүндэтэ айлшад хүхиннөө бэлэй. Уран зохёолшын ойрохи хамаатан, бага нөөнайнь нүхэд олоороо байгаа. Хэжэнгын, Хөөрхэ нютагта ажаһуужа, ажаллажа байһан дүүнь—поэт, уран зураача Доржо Цыдендамбаев ахынгаа тэрэ ойдо үнинһөө хойшо бэлдэжэ бүтээһэн зураг, һиилүүрнүүдээ олоор асаржа, Тарбагатайнгаа клуб соо ехэ выставкэ-үзэсхэлэн хээ бэлэй. Доржо Цыдендамбаевай ахынгаа зохёолнуудай удхаар зураһан зурагууд сугларагшадые һонирхуулан баясуулжа, зохёолшын һанал сэдьхэлые улам тодо болгон элирхэйлһэн шэнжэтэй нэн.

Залуу уран зураашадай зохёол бүтээлнүүдые олоной үзэмжэдэ табижа, орон түрын сэгнэлтэ үгэһэн гэршэ—Доржо Цыдендамбаев СССР-эй Арадай ажахын түйлалтануудай выставкын мүнгэн медальда хүртэһэн юм.

Тэрэнэй үнан, тоһон шэрээр тоонто нютагайнгаа үзэсхэлэн байгаалиие зураглаһан бүтээлнүүд тиихэдэ èхэтэ һайшаагдажа, урин, уян сэдьхэлэй поэмэ мэтээр мэдэрэгдээ бэлэй.

Чимит Цыдендамбаевай 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкэ 'наяхан Буряадай уран зохёолой музейдэ нээгдэбэ. Тэрэнние нээлгын баяр ёнолол дээрэ ' уран зохёолшын хүбүүн Баяр Чимит-Доржиевич Цыдендамбаев, зээ хүбүүн болохо Иван Цыдыпович Дондоков, Чимит Цыдендамбаевай дүү Доржын басаган Аюна Доржиевна болон уран зохёолшын бага наһанай нүхэд байлсаа. Уран зохёолшын ажабайдалай баримте болохо фото-зураггуд музейн жасаһаа гэр бүлэһөөнь асарагдажа, олоной һонирхолто дэлгэгдээ.

Гадна алдарта уран зохёолшын бүтээлнүүдэй удхаар уран зураашад Баяр Тайсаевай, Доржо Цыдендамбаевай зураһан үнэтэ һайхан зураггууд, зохёолшын эдлэл хогшолнуудай зүйлнүүд олоор табигдаа.

Энэ выставкые нээхэ үедөө музейн директор Алевтина Васильевна Басаева иигэжэ онсолбо:

— Манай музейн нээгдэнээр тиимэ үникэй бэшэшье һаа. Буряадайнгаа уран зохёолдо ашата туһа нэмэриеэ элбэгээр оруулһан алдарта зохёолшодойнгоо ойн баярай олохон выставкэнүүдые эмхидхээ. Мүнөө Чимит Цыдендамбаевай 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкые музеймнай ахамад эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, Татьяна Самсоновна Спасова эмхидхэбэ гээшэ. Энэ һонин үшарта та бүгэдын олоороо ерэһэн үшар ехэ дэмбэрэлтэй байна. Илангаяа манай залуу үеын түлөөлэгшэд — багшанарай институт болон училищиин оюутад, интернат һургуулиин һурагшад олоороо ерэжэ, энэ һайндэрыемнай шэмэглэбэ.

Выставкэ нээлгын баяр ёнолол дээрэ уран зохёолшод Ц. Номтоев, Г. Чимитов болоод Ч. Цыдендамбаевай нютагайхид Д. Дагбаев, Ч. Ендонов, мүн Э. Бальжинимаев, Р. Шоймарданов, Н. Дондуков, алдарта уран зохёолшын хүбүүн Баяр Чимит-Доржиевич Цыдендамбаев болон бусад уран зохёолшо тухай дурсалгануудые хэлээ, мүн энэ выставкэ эмхидхэгшэдтэ халуун баяр хүргөө.

Б. ЖАНЧИПОВ.

ЗАЛУУШУУЛ ДУУЛАХА

Мүнөө үдэшэ Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ залуу дуушадай концерт болохо юм. Бэлиг талаантай залуу артистнуудай арга шадабаритай танилсаха дуратай зонние театрай коллектив мүнөө үдэшын концертдэ урина.

Консерваториде һурадаг Вера Албатаева, залуу дуушад Лидия болон Николай Волковтон энэ үдэшын концерт дээрэ уран бэлигээ харуулха юм. Дуушад Дамба Зэнданов, Тогмит Танхаев гэгшэдэй дуулахые шагнаха дуратайшуулые уринабди. Буряад дуунуудые гоёор дууладаг эдэ артистнуд олондо мэдээжэ болонхой. Талаантай залуу эдэ артистнууд олон оперонуудта гол партинуудые дуулажа эхилэнхэй.

Тинхэдэ Любовь болон Владимир Толбелтон энэ үдэшэ бэлиг шадабариэа гэршэлхэ юм. Энэ үдэшын концерт дээрэ «Травиата», «Алеко» гэһэн оперонуудһаа үзэгдэлнүүд харуулагдахэ. Тэрэшэлэн Делибын, Рахманиновай, Римский-Корсаковой оперонуудһаа арианууд энэ үдэшэ гүйсэдхэгдэхэ юм.

Залуу дуушадай концертые дирижер, Чеченэй Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша Валерий Раевский хүтэлбэрилнэ. Режиссер, Россин Федерацийн искусствын габьяата ажал ябуулагша Н. Е. Логачев энэ концертын программые зохёон найруулби. Залуу бэлигтэй дуушадай концертдэ ерэхыетнай хүлеэнэбди.

Е. ГИЛЬМУЛИНА,
Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай литературна таһагыс даагша.

ОЛОНДО ТУҺАТАЙ НОМ

Һаяхан Буряадай номой хэблэлээр манай республикын элитэ зоотехник, Забайкалийн нарин нооһото үүлтэрэй буряад түхэлэй хониные анха түрүүн бии болголсоһон, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат Иван Ильич Соколовой «Буряад ороной эрхэ байдалда нарин нооһото хонин ажалые эрхилхэ технологи» гэһэн һонирхолтой ном хэблэгдэн барлагдаба.

Энэ номой нэрэнь юун тухай хэлэгдэһиень өөрөө сэмэ хэлэжэ үгэнэ бшуу. Тэрээн дотор республикын байгаалиин болон экономическа эрхэ байдалда мал ажалай гол һалбаринн технологиин бүлы гол асуудалнууд харуулагдаһан байна.

Энэ ном орошол, найман бүлэг болон түгэсхэлһөө бүридэнхэй. Эхэ хониные үрэжүүлгэдэнь бэлдэхэ ба үнгэргэхэ, эхэ хониде түрүүлхэ ба хурьгадаа түлжүүлхэ, шахан таргалуулха, залуу малые зүбөөр томо болгохо, хонидой нооһо хайшалха ба «сагаан алтаяа» шанарайнь талаар илгаха, эмхидхэлэй хүдэлмэри эрхилхэ, салин хүлһэн тухай болон һалбарине хүтэлбэрилхэ гэһэн нэрэнүүдтэй гол бүлэгүүд барлагдаһан байна.

Бүлэг бүхэн соонь технологическа гол арга оншонууд ба дүй дүршэлнүүд тодорхойгоор бэшэгдэбэ. Тинхэдэ арга оншонуудынь альтернативна үндэнэ 'нуури асуудалнууд мүн лэ нягта харилсаатайгаар үгтэнхэй. Энэнь үшартайл байгаа ёнотой, Юуб гэхэдэ, номой автор хонин ажал эрхилэлгэдэ дүшөөд жэлэй хугасаа соо хүдэлөө бшуу. Эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэһөө эхилээд, совхозой ахамад зоотехник, «Овцепром» трестын хүтэлбэрилэгшэ, республикын хүдөө ажахын министрэй орлогшо хүрэтэрөө ажаллаһан байна. Тиимэнээ энэ ном соохи материалнууд түрүүшын гарһаа абтаһан, түрүү хонишодой олон жэлэй дүй дүршэлэйнь баримтанууд һайса шалгагдажа үгтэһэн гэхэдэ, алдуугүй.

Энэ номдонь рецензи бэшэхэдээ, гансашье хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ туһатай байхаһаа гадна, мүн манай республикын хонишон бүхэндэ тон хэрэгтэй болохо гэжэ найдажа байһанаа мэдүүлнэб.

В. ЖАМАГАНОВ,
Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой талаар министерствын ахамад зоотехник.

Урда жэлнүүдтэ, СССР гүрэнэй бүрин бүтэн байхэ үедэ, бидэнние, һүргуулийн хүүгэдые «тимуровска туһламжа» гэжэ нэрэтэй хүдэлөөнэй, заншалаар ганса боеһатайшуулта, дайнай ветерануудта туһалхые эдлэгэдэг һэн. 10 гаража ябаһан бидэнэрэй ерэзд, түлеэ залһиень оруулжа, хүдэлһэн хүнэгөөр үбыень зоогоод, тазаахи саньень арилгахадамнай, нютагаймнай үбэд, хүгшэд урит сохёор "аягүйрхэжэ байтарда, байн байтараа зурхеншье «хайтаа» угаа ехээр баярладаг бэлэй. Энеэдэ, зугаатайгаар, нидэн үни соо хэхэ ажалыень эбтэйхэнээр, нэадажа байһандал, хаража байхэ зуурань хүүгэдэй хэжэрхихэдэнь, удһан теэбич, тазбайнар согтойхон туһалагшадда столдоо һуулгажа, бии байгаа эдеэгээрээ хүндэлдэг, мартадаг һэн. Удаань үреэлэй һайхан үгэнүүлые хэлэжэ, удэшэдэг бэлэй. Билэшье бүлтай хэрэг бүтээһэнээ мэдэрэн, баяртайнууд ябагша һэмди.

Мүнөө социалиямда хүбтай бүхы юумэнһээ арюжа байха үедэ «тимуровска хүдэлөөншье» зарим һүргуулийнуудта мартагдаа хэбэртэй. Балшар, эдир нөөнөөгөй, хүүгэдые нөөнөжэл зочие хүндэлжэ, улбэр зочие хайлажа һургаагүйн хэйшотон аймшагтай даа. Энэнһээ уламжалан түрэһэн эхэ, эсэгээ, дам саашань удхалбал, түрэһэн Эхэ ороноо, тэрэнэй түүхые, арадайнгаа ёнотолшалые хүндэлгэгүй, тоотогүй үзэгдэл одоолоно бшуу. Илангаяа мүнөөгэй хүнэй байдалда нимэрхэн хэрэгтэй-нүүдтэй алхам бүхэнтэй нархуу ушартаг болгонойбди.

Улаан-Удэ хотын орос драмын театр соо Сталинградтахи Илалтын 50 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан хүгшэлга тухай манай һонинто мэдээсэгдэ һэн. Тэрэ хүүгшэлгада хэбээдажа, ветерануудтай уулзаһан. Тинхэдээ бодол түрүүлмэ хэдэн үзэгдэлнүүдтэй ушарагдаа. Эдэ бодомжонуудтайгаа хубаалдаха хүсэл бии.

Олон орден, медальнуудые яларуулһан, гэртээ фотоаппарат баринхай ветерантай уулзалгын эхилхэнээ хэлэ хөөрэлдэбэб. Александр Невскийн, Богдан Хмельницкийн, Эсэгэ Ороное Хамгаалгын тайнай орденуудай кавалер Матвей Михайлович Ильионов хэдэн арбаад жэл соо нинслэл хотын локомотив-вагон заһабарилгын заводто хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гарабашье, шадал соогоо хүдэлһэн зандаа гэжэ мэдэжэ ябаба. Агуу туладаанай 50 жэлэй ойгоор амаршалхадамни, баяр хүргөөд, тэрэ нигэжэ харюусэбэ:

— Би Волго шадарай туладаанда хэбладаагүй хүмүүнные немец фашистнуудһаа гол түлэб сүлөөлсоо һэм. Украин газар дайдын түлөө байлдаануудай үедэ Богдан Хмельницкийн ордендо хүртөө бэлэйб. Шангахан лэ туладаанууд болодог һэн даа. Хэды олон дайшалхы нүхэдөө гэрэгэ гэрэшэбиб... Украиныг, Беларусийн, Молдовын дайдаг совет сэрэгшэдэй шуһан һайсаг адхарһан, дайсадай хороотоһомондо дайрэрдэжэ, алдалан унаһан сэрэгшэдэй бэетэндэхи газарай хүрьһэндэ худөөлүүлэгдэһэн байха. Хэрич мүнөө болохоро, дайнда унаһан сэрэгшэдэй хүүрнүүдые тэндэхи залуушуул онгилно, удална, тоноо гэжэ дуулаһэбди. Үнэнэй үзэхөөр юумэн бэшэ гү?! Иигэжэ Эхэ ороноогоо түлөө амьнаһаяа үгэгшэдэй хүүрнүүдые дэбһэхэ, нанган дурасхаалынь доромжолхоһоо гадна совет сэрэгшэдые «эзэмдэгшэд» гэжэ гэмнэхэ ушарнуудшье бии.

— Чингиз Айтматовай домоглоһон уг удхаяа, нэмэ түрэеэ мартаһан «манкуртнууд» болжо байна гэшэ гүбди?— гэжэ дэмжэбэб.

— Тиигэшэл хэбэртэйбди. Бэеэ даанги, бүрин эрхэтэ түрэн болоһон Украина дайнай үедэ бии болгоһон үндэр шагналһаань — Богдан Хмельницкийн орденһоо арсаа гэжэ дуулаһан байхат. Тиин энэ ордендо хүртэһэн сэрэгшэдэй аша габьяаень мартажа, доройтуулба бэшэ гү? Теэд бидэ, ветеранууд, дайнай үеын зоя, юушье мартаагүйбди. Эсэгэ ороное хамгаалгын дайн—манай залуу наһан, хүби зараанаймнай эгээн эршэтэй, аймшагтайшье һаа, дурасхаалтай, ялас гэмэ ye саг болоно. Дайнай гал дүлэн соо хатуужаһан бидэнэр дайнай түүхые хазагайруулһан, ами наһаяа үгэһэн сэрэгшэдэй дурасхаалые доромжолһон үзэгдэлнүүдтэй яашье эбсэхэ эрхэгүйбди.

Зүб даа. Дайнда унаһан хори гаран миллион хүнүүдэй дурасхаалые хүндэлэнгүй, огто таһа мартаха эрхэгүйбди. Эсэгэ ороное хамгаалгын Агуучхэ дайнай түүхые шэнэөр бэшэхээ һаэлэһэн ушарнууд һүүлэй үедэ үсөөн бэшэ. Энээн тухай дээрэ дурдагдаһан уулзалга дээрэ хэлэгдээ һэн. Жишээнь, манай республикын Верховно Советэй комитедэй түрүүлэгшэ Г. К. Языков Сталинград шадарай туладаанай түүхэтэ удха шанаһые анхалдатыг шэрэгэй совет сэрэгшэдэй шэн габьяае доромжолоч, доройтуулан сэгнэдэг байһан зарим эрдэмтэлые зарим буруушаагаа. Совет сэрэгшэдэй гэдэргээ сухарихэгүйн тула ашаладань түсхай хэлэлга отрядууд байгаа, тиимэһээ тэдээнһээ һүрэһэн сэрэгшэд ураншаал дэбшилдаг байһан юм гэжэ зарим эшэгшуул тоолодог. Нүгөөдэ зариман «Улаан Армийн командирнууд, военачальнигууд» мохоо молхи, сэрэгэй искусствада бэлигүй дээрэһээ үй тумэн сэрэгшэтэй гээһэн. «Мяхан хадаа» обоолжо, ялалтануудые туйлаһан юм» гэжэ сэгэлдогшье ушар байха. Нимэрхүү һанамжануудай хэблэгдэжэ, радио, телевиденеэр сонсохогдожо байхада, залуу үетэн юун гэжэ ойлгохо ёнотой болоноб? Нимэт шэнэдэй номоодо һурагаһан, аха үетэнэй зүгһоо саг соогоо зүб хүмүүжэт ухаан сэльхэлдээ шэнгээжэ абаагүй хүйхэрнүүд лэ сэрэгшэдэй хүүрнүүдые онгилжо. Хас тамгануудые хашаа, гэрнүүдэй хаяа дээрэ зурана бшуу.

Би үнгэрһэн зун хотын автобус соо нимэ нэгэ ушартай тушаалдаа хүм. Хорёот наһатай хэбэртэй, хубуу автобус соо орожо ерэбэ. Зунай нимэн самсынь энгэрэй дээгүүрхэнэ ялагар түмрөөр хэгдэһэн хас тамга мүгэн оонорто ялас гэбэ. Автобус соо һууһан зоной дунда наһажаал хүнүүд олон байгаа һэн. Тэдэнэй нэгэниинь—таяг туладаг үбгэжөөл, дайнай ветеран хэбэртэй, тэрэ хубүүнэй зүүгээд ябаһан хас тамгые хараһаан лэ, шууяа татаад, болошобо:

— Би нимэ хас тамгатайшуултай дайнай үедэ шуһаа адхажа, туладаа хүм! Тинхэдэ миниишье, минии үеэ нэйшье тэдэ нохосуудые ялан даразагүй һаа, ши, хара зоайг, мүнөө иигэжэ зэмдыг мэндэ ябахагүй һэнши! Үтэр абажа хая гэнэб!— гээд, тэрэ хубүүнэй урдаһаа таяг аа далдайба. Автобус соохи хүнүүд тэрэ үбгэжөөлые дэмжэжэ, хубүүе зэмлэжэ оробо, Таягһаа далтиран, нюо үзэжэ, шобто харһан зочһоо зугадан, тэрэ хубүүн дары тургэн автобусһоо буугаа бэлэй. Харин сэдьхэлээ үдэлһэн бууралгүй, толгойтой сэрэгшэ үни соо амияа даража ядажа һуугаа һэн...

Хүгжэлтын зогсонги гэжэ нэрлэгдэдэг болоһон жэлнүүдтэ залуу үеэнние Эхэ ороондоо дуртайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ зарим тэды анхарал хандуулдагдаг байгаа гэжэ һанагдана. Жишээлхэдэ, бидэнэй 1970-аад онуудаар һүргуулидта һураха үедэ дайнай, ажалай ветерануудтай уулзалганууд һүргуулидашье, хүдөөгэй клубтанье сэг үргэлжэ болодог һэн. Мүн дайнһаа бусагүй сэрэгшэдтэ бодхоогдоһон хүшөөнүүдые һүргуулидишхэд ходо эрьежэ, харуулжа байгша бэлэй. Харин һуулгэй үедэ энэ талаар хүмүүжүүлгын хэрэг һуладаа гэжэ һанагдана. Хүдөөгэй һуурин, тосхонуудаар харахада, дайнда ами наһаяа үгэгшэдэй нэрэнүүдтэй хүшөөнүүд харуулһагүй, хашаа хорёоньегүй байдаг болонхой. Адуу мэл хүшөөнүүдэй хажуугаар бэлшэжэ ябадаг. Нимэ үзэгдэлнүүд Кабанскын, Түнхэнэй аймагуудта ушардаг. Бусадшье аймагуудаар байдал һөөл бэшэ хэбэртэй.

«Үнгэрһэн түүхээ мартаһан арадта ерээдүй гэжэ байдаггүй» гэһэн арадай сэсэн үгэ бии. Арад зоноймнай түүхэдэ ушарһан гайхамшагта үйлэ хэрэгүүдые, эрхэтэй бүхэндэ аймшаг хатуу ялгалта болоһон Эсэгэ ороное хамгаалгын Агуучхэ дайнай жэлнүүдые, совет сэрэгшэдэй шэн габьяае, мүнөө үеын дунда наһатайшуулые, залуу үетэнные мартаха ёногүй. Энээнние мартаха эрхэгүйбди.

Т. САМБЯЛОВА,
манай корр.

Хүмүүжүүлгэ тухай бодолнууд

МАРТАХА ЭРХЭГҮЙБДИ

Борис Будаевай шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн

ХҮСЭЛ ЗОРИГТОЙ БАЙБАЛ...

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар дэлхэйн чемпион Борис Будаевай шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөнэй түрүүшын удэр 48, 57, 68, 82, ба 100 хүрэтэр килограммай шэгнүүрнүүдтэ һонирхолтой, шанга туладаанууд боложо, ЭММК-гай соёлой-спортын комплексын тахим соо сугларагшад хужарлан хараба.

Юрэдөөл, нютагаймнай суута бүхэ Борис Будаев эгээл энэ мүрысөөндэ хабаадагшадай наһанда ябахадаа, 1979 ондо Монголой нинслэл Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэһэн дэлхэйн түрүү һуури..эзэлхэ мүрысөөндэ залуушуулай дундаһаа шалгаржа, чемпион болоо бэлэй. Тэрэнэнһээ хойшо эрэшүүл соohоо Россин ба СССР-эй чемпионой, Европын болоп дэлхэйн чемпионой хүндэтэ нэрэ ээргэнүүдтэ хүртөө. Гадна тэрэ дэлхэйн Кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөндэ мүнгэн медальяар шагнагдаһан, уласхоорондын олон тоото нааданууда илажа гараһан, США-да үнгэргэгдэһэн уласхоорондын угаа ехэ мүрысөөндэ Гран-При шанда хүртэһэн намтартай.

Сэхыень хэлэхэдэ, эдэ бүгэдэ нэгэ хүнэй бүхы наһан соогоо бэелүүлжэ хушэхүрхөөр бэшэ ехэ туйлалта болоно гэхэдээ, хэтэрүүлхэгүй байлабди. Борис Будаев үнэн сэхэ зантай, ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй, нугаршагүй зоригтой, шэлэһэн замдаа, спортдо айхабтар дуратай байһанайнгаа ашаар лэ нимэ ехэ амжалта туйлаа гээд онсолон тэмдэглэлтэй. Тэрэнэй тренернүүд Виктор Семенович Очиров, Валерий Николаевич Иванов, Федор Николаевич болон Геннадий Николаевич Махутовууд бэлигтэй бэрхэ һурагшадаа рдэ бүхы һайн һайхан шэнжэ шанарнуудые хүмүүжүүлээ. «Оросой гүрэнэй Азийн хубидахи арадуудай барилдаае хүгжөөхын түлөө бидэ бултадаа оролдохо, тэмсэхэ ёнотойбди. Тиигээд һаа, урдаа табиһан зорилгодоо хүрэхэ, һанаашалгануудаа бэелүүлжэ шадаха байнабди». —гэжэ суута совет спортсмен—Олимпийн нааданай чемпион, дэлхэйн гурба дахин чемпион, Европын хоёр удаа чемпион Павел Пинигин (Саха) энэ үдэшэ үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ мэдүүлээ һэн. «Юунэй түлөө, ямар хараа тусэбтэйгөөр ерээ һэмши?—гэһэн асуудалда Красноярска хизаарай командын түлөөлэгшэ Алексей Полянский нигэжэ харюусаба: «Бусадһаа һуралсахаяа, дүй дүршэл олохоёо ерээб». Энэ мүрысөөнэй хүмүүжүүлхы удха шанартай, һургаал абама байһые эдэ харюунууд тодо хурсаар харуулна.

48 килограмм, Арба гаран хүбүүд соohоо һагшарда һагшагдаһаар, ороодоол дүрбэнинь түгэсхэлэй нааданда гараба. Түнхэнэй аймагай Толгойн дунда һургуулийн 11-дэхи классай һурагша Дамба Молонов Казахстанай залуушуулай нааданда илагша, спортын мастер Адил Акшаловтай уулзахадаа, гол сагай дүүрэхэдэ, 7:7 тоотойгоор тэнсэбэ. Шэнэ дүримэй ёноор мүрысөөн үргэлжэлүүлгдээ. Эгээл эндэ нютагаймнай хубүүн нүгөөдээ арга дүрэдөө абаад, нюргалдуулан унагаажа, түгэсхэлэй нааданда гараба. Тиигэжэ тэрэ нёдондо жэлдэ Абаканда үнгэрһэн зонын нааданда шалгарһан Буряадай багшанарай институтай студент, спортын мастер Федор Цыбиковтэй уулзаха болобо. Һүүлшын уулзалгада бэлигтэй залуу хубүүе 10:0 тоотойгоор илажа, чемпион болоһон Федор Цыбиков мүрысөөнэй эрхим бэрхэ барилдаашан гэжэ тоологдоо. Тиигэжэ Ф. Цыбиков чемпионой алталмал бүһэдэ, медальда, үнэтэ бэлэгтэ хүртэхэһөө гадна, Сэлэнгын аймагай XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой тогтооһон тусхай шангаар-гүйгөөшэ хурдан морёор шагнагдаба. Трепер С. Ц. Будаевай һурган һоридог Д. Молонов эгээл эдир бэлигтэй бэрхэ барилдаашан гэжэ сэгэгдэн, мүнгэн медальяар, 15 мянган түхэригөөр шагнагдахаһаа гадна. Түнхэнэй коопзверопромхэсэй тогтооһон үнэтэ бэлэгтэ—сагаан үнэгэнэй арһанда, манай «Буряад үнэн» газетын тусхай шанда хүртэһэн байха.

57 килограмм. Буряадай багшанарай институтай оюутан, спортын мастер Сандак Цыденов профсоюзуудай Россин советэй чемпион юм. Тэрэ гоё һайханаар барилдажа, технологическа институтай студент, спортын мастер Виталий Полянскиие мүн лэ тогтоон торгонгүй шүүжэ, түрүү һуури эзэлээ. Спортын мастер Д. Заболотский (Саха) бронзо медальда хүртэбэ. Тиигэжэ С. Цыденов чемпионой алталмал бүһөөр, медальяар, 100 долларуур шагнагдаа. Чемпионой тренер М. Л. Балдаевай һурагша Сергей Галсанов эдэ доллар барюулба.

68 килограмм. Сагаан-Үулада тоонтотой, БГПИ-гэй студент, спортын мастер Очир Дамдинов Агын округые түлөөлбэ. Тинхэдэ онсо өөрын арга дүрэтэй, бар хүсэтэй О. Дамдинов Красноярскын бэрхэ барилдаашан Иван Бростһоо яаха аргагүй булюу байжа, саашадаа энэ шэгнүүртэ манай суута бүхэ Борис Будаевые халажа абаха аргатай байһанаа харуулаа. Эндэ бусадһаа шалгарһан Очир Дамдинов кухнийн гарнитураар, Могойтын районой спортын комитедэй зугһөө 100 мянган түхэригөөр шагнагдаба. Гадна Борис Будаев өөрынь шэгнүүртэ илалта туйлагшада үнэгэтэ телевизор барюулаа.

82 болон 100 хүрэтэр килограммай шэгнүүрнүүдтэ Жаргал Элбенов (Улаан-Удэ), Алексей Полянский (Красноярск) гэгшэд илалта туйлажа, уласхоорондын мүрысөөнэй чемпионууд болобо. Эдэнэр бар хүсэтэй, гоё һайхан арга дүрэтэй барилдаашад боложо ябаһанаа баталба.

Мүрысөөнэй хоёрдохи үдэрэй туладаанууд тухай удаадахи репортаж соогоо хөөрэхэбди.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

Апрелиин 25— Бүхэроссийн референдум. «Дэлхэйн хэмжүүрэй сэнгүүдтэ орохые дэмжэнэб, харин салин хүлһэмнай баһал тиимэ байха зэргэтэй — географическа эрдэмэй доктор В. Е. Викуловтай журналистын үнгэргэһэн интервью.

«Ахын ажахынуудые хэн тушабаб?» — К. Тулуевай статья.

Дэлгүүрэй харилсаан. «Президент үхибүүдтэ дурагүй хүн юм гү?»—А. Бутухановай статья.

«Маниие хэн хамгаалхаб?» — М. Шелковниковой тэмдэглэл.

«Уншагшые хэтэрмэ сэнгнээ хэн аршалхаб?» — Д. Жугдуровагай тэмдэглэл.

Сэнхир экран

«Останкино» канал.

6.55 — Шэнэ һонин. 7.35 —Гимнастика. 7.45— Үглөө. 10.05 — Фирмэ найдуулна. 10.20— Мультфильм. 10.35 —«Просто Мария». 11.20— —Баримтата фильм. 11.40 —«Спой мне, спой, Прокошина». 12.10—Веди. 12.50 —Пресс-экспресс. 13.00 — Шэнэ һонин. 13.20— «Три года». 1-дэхи, 2-дохи серн. 15.40— Мультфильм. 16.00 —Шэнэ һонин. 16.25—Телемикст. 17.10 — Блокнот. 17.15—Мультфильм. 17.45 —Бидэ, басагадай хоорондо. 18.05—Амжалта яажа туйлахаб. 18.20—Мультфильм. 18.50 — Технодром. 19.00 — Шэнэ һонин. 19.20 — «Останкино» канал таниллуулна. 19.45 — Концерт. 20.00 — «Просто Мария». 20.45— «Миниатюра». 21.00 —«Черта с два». 21.40 — Амгалан нойрсогты, багашуул! 22.00— Шэнэ һонин. 22.25—«Белые одежды». 7-дохи серн. 23.55—Пресс-экспресс. 00.05 — «Хид-парад Останкино — 93».

«Россия» канал.

9.00— Мэдээсэлнүүд. 9.25 —Шадамар бэрхэ хүнүүдэй саг. 9.55 — Концерт. 10.10 — «Без ретуши». 11.05 — Ксюшэдэ. 11.35— Сүлөөтэй сагтаа. 11.50— С. Прокопьевой нэрэмжэтэ конкурс. 13.05 — «Санта-Барбара». 153-дахи серн. 13.55—Россин аяншалганууудай бюро. 14.40 — Тарилшадай асуудал. 15.05—03 программа. 15.35—Топ нюуса. 16.35— «Азы карьеры». 16.50 — Дохёо.

Буряадай ТВ.

17.20—Мультфильм. 17.30 —«Контакт». 19.00 — Байгал. 19.20—«Икс» программа. 19.50—Референдум тухай һанамжа (буряадаар). 20.25 — Буряадаар хэлэг. 20.30—Байгал (буряадаар). 20.50—Соносхолинууд.

«Россия» канал.

21.00 — Мэдээсэлнүүд. 21.25 — «Санта-Барбара». 154-дэхи серн. 22.15— Ехэ шуурган. 23.00— Нота Бене студи. 24.00—«Момент истины». 01.00— Мэдээсэлнүүд.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. И. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Соеет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный—2-54-54, редакторай орлогшоной — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: советтэй үндэлмэрийн ба политык эмхидхэлэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулийнуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 спортын үндэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-23-67 вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһаа тэмдэглэгдэ. Индекс 50301. Хэһэг 7500.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 21.30.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олоной мэдээсэлэй министерствэдэ 69-дэхи номер тойгоор бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографиде хэблэгдэ. Директорэйнь телефон 2-40-45.